

PLAZAN buletina

ELKANO 500

[Elkanoren pentsamendua](#) 3

Ekai Txapartegi Zumeta

[La fortuna de Elcano](#) 4

Lucía García Ubarrechena

[Biblioteka txokoa](#) 5

PLAZAN BULETINA

Elkanoren mundu bira aitzaki hartuta, plaza bat irudikatzea imaginarioan begiztatu zaigu egokiena, jolas leku modura, lasai antzera aritzeko.

Bidaiak, fantasia, poesia, artea eta horrelakoak partekatzeko gonbidapena izan da bilduma honetarako sorburu, Elkano 500 deialdia. Eskatutakoa baino gehiago jaso dugu, askoz gehiago; akaso, nolabaiteko premiari erantzuna izan da.

Eskerrik asko parte hartu duzuen danori.

Pantailan ageri diren orri hauek, getariarren bidaia hura inspirazio hartuta, UPV/EHUko kideek sortutako ipuinak, argazkiak, marrazkiak eta tankera desberdinetako lanez bete dira. Baita ere, dokumentu eta liburuetan adituak direnen iradokizunetaz.

Lan hauek, Unibertsitatea pertsonaren izaeraz jositako erakundea dela aldarrikatzen dute, edo behintzat, ahaztezina izanda ere, gogora ekarri arazten digute; taldeetan nahasten da, lehiakortasunean, erantzunkizunean, konpromisoan, baina baita adiskidetasunean, ilusioan eta eskuzabaltasunean ere.

Sortu zaigun tarte hau, buletin eran, xume eta arin agertzen zaigun arren, jakin-mina sustatu nahian azaleratzen den zerbait da, agian zorrotzasunetik ihesi, atsedenerako pausaleku tarte bat.

La mejor imagen que se nos ha ocurrido para representar este trabajo ha sido la idea de una plaza. Se vislumbra en el imaginario como lugar de juego, un espacio de relaxo, para actuar con tranquilidad, esta vez tomando como fuente de inspiración el viaje de Elkano.

El certamen Elkano 500, pretendía ser una invitación para miembros de la UPV/EHU para compartir viajes, fantasía, poesía, arte, etc. y hemos recibido más de lo que esperábamos, mucho más; tal vez, como una respuesta a alguna necesidad sentida, de no sabemos muy bien qué.

Gracias por enviarnos vuestros trabajos.

Como resultado, páginas que aparecen en la pantalla, inspiradas en aquel viaje, que se han llenado de cuentos, fotografías, dibujos. También, se han recibido sugerencias para conocer libros, películas o documentos varios.

Los trabajos recibidos, reivindican que la Universidad se erige del carácter más humano de las personas; se enreda en grupos, en competitividad, responsabilidad, compromiso, pero también en amistad, en ilusión, y generosidad.

Este espacio, a modo de boletín, es testigo de ello. Aunque se nos presenta ligero, ojalá active algo de curiosidad, quizá para escapar del rigor a un paréntesis breve de reposo.

■ Agustín Erkizia Olaizola
Gipuzkoako Campuseko Errektoreordea
Vicerrector de Campus de Gipuzkoa

Elkanoren pentsamendua

1522ko urria, Valladolideko Gortea

Burua borborka ezagutu zuen Angleriak Elkano. Mundu-biratik iritsi berria, esperientzia-zakua inork ez bezala beteta eta, derrigor, begia zabaldua. Angleriak, ordea, ez zuen Elkano hura ezagutu. Kontakizun ofizialean 'ezjakin' etiketa itsatsi zion gortesauak, itsastarrentzako etiketa itsaskorra inondik ere, oraindik bizkarrean daramalako.

Ikerketa beharra

Elkano marinel ezjakina bazen, nola esplikatzen da hain gazte ontzi propioa izatea, kapitain izatea edo mediterraneoan ibiltzea, Saboiarrekin tratutan? Edo nola esplikatzen da mundu-birako espedizioan berehala maisu jartzea lege-zorraz izanda? Edo nola esplikatzen da txopakoek, bere kideek, bera aukeratzea kapitain izateko Magallanes hil ondorengo egoera kaotiko horretan? Edota nola esplikatzen da gero erregeak bera jartzea bozeramaile Portugalekin izandako negoziatuziotan?

Munduari bira emateko askotariko jakintzak behar dira, are gehiago garai hartan, GPSik edo motorrik gabe zebiltzalako. Jakintza praktikoak zein teorikoak, biak behar dira itsasoari buruz, zeruari buruz, ontziari buruz, materialei buruz edo giza psikologiari buruz. Bestalde, euskaraz egin arren gaztelaniaz ere idazten zekien eta latinez irakurtzen zuen. Batek daki zenbat hizkuntza zekizkien, mediterraneoan ibiltzeko, nazio guztietako lagunekin bai barkuan, bai tratutan.

Iaz GOGOA aldizkarian argitaratu nuen artikuluan, «[Elkanotar Juan Sebastian, pizkundeko humanista utopikoa?](#)», hipotesia aurreratzen nuen norabide berean: Elkano joera humanistak zituela, errege gerrazaleen aurka idatzi zuela, joera politiko hedatzaileak ez zituela gustuko eta paganismoa errespetatzen zuela. Orduz gero, hipotesi hura indartzen joan da eta sarrera hau baliatu nahiko nuke, hain zuzen, artikulua horretan egiten ditudan baieztapenen indarra erakusteko.

Elkano humanista utopikoaren hipotesia

Utopiak amesten zituen Elkano anti-inperialista, gerren kontrarioa, hipotesi horrek indarra hartzen jarraitzen du. Hipotesiaren oinarria Maximiliano Transilvano errege idazkariaren bidaia-kronika da. Kronika haren azken zatia, Magallanes hil ondorengo, Elkano idatzitako bitakoraren latinerako itzulpena dela aldeztzen dut, hori baieztatzeko lau arrazoi nagusi aurkeztuta.

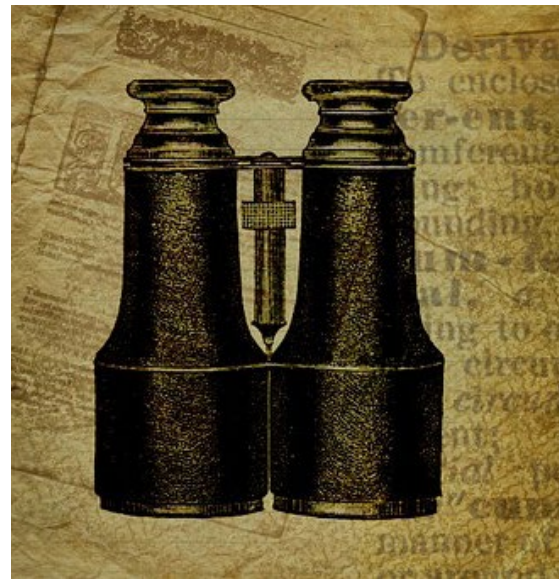
Lehena, jakina dela Elkano bitakora hori idatzi zuela eta errege idazkariari kopia bat eman ziola. Bigarren kopia Sevillan utzi zuen, Samanoren esku. Bi kopiak galdu diren arren, ziurra da existitu zirela.

Bigarren arrazoa da, Transilvano idazkariak ez ziola munduari birarik eman, eta azkar batean idatzi zuela testua, 1522ko urrian bertan. Ez zuela asmatzen ibiltzeko denborarik izan, ez zuela bidaian gertatutakoa ezagutzeko beste modurik eta ez zuela eduki utopiko horienganako inolako lerratze ideologikorik bere burutik asmatzeko.

Utopiak amesten zituen Elkano anti-inperialista, gerren kontrarioa, hipotesi horrek indarra hartzen jarraitzen du.

Hirugarrena da estiloa, bi kronika dirudite batean, Magallanes aurrea eta Elkanorena ondoren, bata bestearen ondoren itsatsi pagira bezala. Lehenengo zatian supremazismo kulturala dario, Patagonei buruz aritzean, edo asmo ebanjelizatzaile eredugarriak adierazten dira. Bigarren zatian, ordea, ez da halakorik nabari. Alderantziz, borneotarrez ari denean haien bizimodu xumea goresten da eta Jainkorik gabe pozik bizi direla.

Laugarren arrazoa da ordea garrantzitsuena. Nire ustez erabatekoa. Beranduago, 1557an, Fernandez de Oviedo historialariak bi testuak konparatu zituen, Elkanorena eta Transilvanorena, «ia berdinak dira» esaten duela. Ia berdinak baziren,

Transilvanok Elkanori kopiatu ziola ari da baieztatzen Oviedo, alderantziz ezinezkoa delako. Fernandez de Oviedok mundu biraren zati hori nola kontatzen duen ikusita ere Transilvanoren kontakizunaren oso antzekoa da, hortaz bai Transilvanok, bai Oviedok Elkanoren bitakora jarraitu zuten. Beste aukerarik ez zait bururatzen. Horiengatik guztiengatik, modu sendoan baieztatu daiteke: Transilvanoren kontakizun hori Elkanorena da edo, gutxienez, Elkanorenean oinarritzen da 'ia bera' izateraino.

Hori hala bada, ondorioa: Elkano bere kabuz pentsatzen zuen, garaiko joera humanista aurreratuenekin bat egiten zuen (oroit Eraso edo Moro) eta ausartu zen Gaztelako hedapen politika inperialarekin zein Karlos V.aren gerrazaletasun ebanjelizatzailearekin kontrastatzen zuen utopia eder bat irudikatzen Malaysiako uharteetan.

Elkano ondoen getariarrek ezagutzen dute

Erregeak ez zuen Elkano maite eta Elkano ez zuen erregea maite, ezinikusia nabaria baita bien arteko dinamiketan. Horregatik, Elkano nor zen eta nola pentsatzen zuen jakiteko, Getariak Elkano ikusten duen modura itzuli behar garela uste dut, Elkano Getariako begietatik irakurtzean hezur-haragizko Juan Sebastian agertzen zaigulako, Borneoko utopia idatzi zuen itsastar konplexu hura.

■ Ekai Txapartegi Zumeta
(UPV/EHUko Filosofia irakaslea)

La fortuna de Elcano

Quién no conoce la historia de Juan Sebastián Elcano el que recorrió este mundo, si no falla la memoria, terminando su viaje donde había comenzado.

Viajaría bajo estrellas y sabiendo bien que estas pueden predecir fortuna o penuria, según se vea, vio así pues algo prudente saber qué pensaban ellas.

Y las estrellas dijeron:
Ve, darás la vuelta al mundo y en la palma de la mano tendrás un poder extraño el de quien ha ido y ha vuelto, y vivido para contarlo.

Más por tormentas y mares te has de ver acorralado tu fe perdida, vencido, tu navío a la deriva de todo poder privado.

Pero no temas, no habrás de viajar en solitario tendrás un fiel portugués, Magallanes, a tu lado.

Mas como tú ya bien sabes toda dicha es pasajera y así, en Mactán, Magallanes habrá de hallar vida eterna.

El camino en el que embarcas es, sin duda, el más largo que el hombre ha de recorrer Y la flota que ahora aguarda, la que un día ha de volver.

De España saldrás maestro de la nave Concepción. En ella habrás de zarpar, pero el destino no quiere que la veas retornar.

Cuando, al fin, el horizonte de paso a la firme tierra capitán será tu cargo y al triunfo de mismo nombre la nao que un día fuera Victoria es quien te lleva.

■ Lucía García Ubarrechena
Escuela de Ingeniería de Gipuzkoa

Biblioteka Txokoa

Elkanoren agindupean, Victoria itsasontziak historiako lehen zirkumnabigazioa burutu zuen 1522an. Sanlúcar de Barrameda (Cadiz) portutik Guadalquivir ibaian goran atoian eraman ondoren, itsasontziak Sevillako portuan amaitu zuen bidaia, 1522ko irailaren 8an.

Hori izan liteke bidaiaren amaieraren kontakizun sinplea, baina xehetasunezko irudiak ontzi hondatu bat eta eskifaia ahitu bat erakusten ditu, biak ala biak atoian eramanak.

Atoian edo arrasteen eramandako itsasontziak, giza sufrimenduak eta atsekabeak, neurrigabeak eginkizunak eta eldarnioak ere bai. Horiek dira bidaiaren amaierako irudi honek iradokitzen dizkigun pentsamenduetako batzuk, eta, era berean, ideia horiek beste istorio eta kontakizun batzuen irudiak ekartzen dizkigute gogora, zeintzuekin antzekotasunak ikusten ditugun. Liburutegiak lehen buletin honi egindako ekarpen gisa, kontakizun horietako bi eta haien irudiak aukeratu ditu: pelikula bat eta liburu bat, biak UPV/EHUko Liburutegian eskuragarri daudenak. Zuen interesekoak izango direlakoan, bakoitzaren sinopsi txiki bat eskaintzen dizuegu. Aldi berean, eta hasierako irudia abiapuntua hartuta, zuen oroitzapen-ariketa pertsonala egitera gonbidatzen zaituztegu.

Bajo el mando de Elcano, la nao Victoria completó la primera circunnavegación de la historia en 1522. Tras ser remolcada Guadalquivir arriba desde el puerto de Sanlúcar de Barrameda (Cádiz), la nao finalizó su viaje en el puerto de Sevilla, el día 8 de septiembre de 1522.

Este podría ser el relato simple de ese momento final, pero la imagen de detalle muestra una nave maltrecha y una tripulación diezmada y exhausta, ambas llevadas a remolque.

Barcos remolcados o arrastrados, sufrimientos y penalidades humanas, empresas desmesuradas y hasta delirantes. Estos son algunos de los pensamientos que nos sugiere esta imagen final del viaje y, a su vez, estas ideas nos hacen evocar imágenes de otras historias y relatos con las que vemos similitudes o con los que establecemos algún tipo de conexión. Como aportación de la biblioteca a este primer boletín, hemos seleccionado dos de esos relatos y sus imágenes: una película y un libro, ambos disponibles en la Biblioteca de la UPV/EHU. Esperando que resulten de vuestro interés, os ofrecemos una pequeña sinopsis de cada uno y, partiendo de esa imagen inicial, os invitamos también a realizar un ejercicio de evocación personal.

Fitzcarraldo

Fitzcarraldo est l'histoire d'un rêveur qui veut introduire le Grand Opéra dans la jungle. C'est l'histoire d'un conquérant de l'inutile, d'un homme qui transporte avec l'aide de centaines d'Indiens un immense bateau d'un fleuve à l'autre, par-dessus une montagne, pour créer une voie d'accès à une zone de caoutchouc inaccessible.

www.festival-cannes.com/fr/films/fitzcarraldo

- Herzog, W. (Zuzendaria) (1982). *Fitzcarraldo* [online]. Werner Herzog Filmproduktion
<https://eliburutegia.efilm.info/eu/eliburutegia/info-peli/fitzcarraldo>
- Herzog, W. (Zuzendaria) (2000). *Fitzcarraldo* [DVD]. Manga Films
<https://ehu.on.worldcat.org/oclc/1055230047>
ehuBiblioteka-Arte Ederren Biblioteka

HERZOGEN FILMAZIO-EGUNKARIA

«Quisiera estar en otra parte, donde la gente vuela sobre las torres de las iglesias, las iglesias sobre los campos de cultivo, los barcos sobre las montañas y los continentes sobre los océanos.

En Indonesia se ha ordenado la tala total de islas enteras...

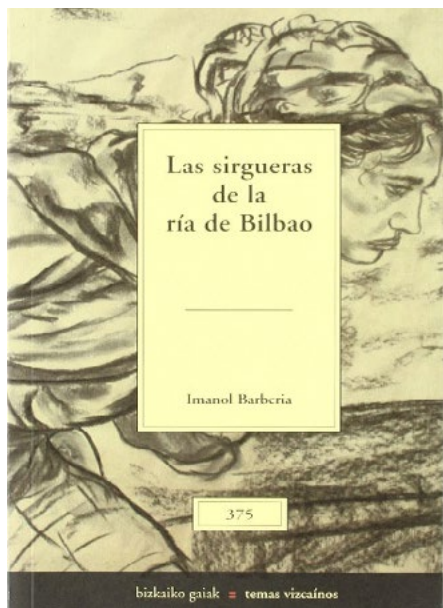
... Qué intentaban decirme? Querían disuadirme de arrastrar el barco por encima de la montaña, protegerme de mi propia... la palabra locura apenas si se ha eludido...

... Hoy, miércoles 4 de noviembre de 1981, poco después de las doce del mediodía, hemos conseguido pasar el barco desde el río Camisea por encima de una montaña hasta el Río Urubamaba. Sólo queda por informar esto: yo he participado.»

Erreferentzia bibliografikoa:

- Herzog, W. (2010). *La conquista de lo inútil*. Blackie Books
<https://ehu.on.worldcat.org/oclc/733880877>
ehuBiblioteka-Gipuzkoako Campuseko Biblioteka

Las sirgueras de la ría de Bilbao

- **Barbería, I. (2006). *Las sirgueras de la ría de Bilbao*. Bilbao Bizkaia Kutxa.**

<https://ehu.on.worldcat.org/oclc/1055236073>

ehuBiblioteka-ArteEderren Biblioteka

ehuBiblioteka-Esperientzia Geleeta Biblioteka. Bilbo

Lehengoz argitaratzen da Bilboko emakume zirgariari eskainitako liburu bat: XIX. mendearen amaieran unama edo zirga batekin gabarrak eta bestelako ontziak Abratik San Antoneraino korrontearen kontra herrestean eramaten zituzten emakume langile haiei.

Zirgatzten, itsasadarraren eskuinaldean zehar zihoan bide batetik, idiak bakarrik barik, gizonak eta emakumeak ere ibili izan ziren, euren indar fisikoak abereen tiraketa ordezkatu zuelarik nabigaezin gertatzen zen itsasadarra, bertan gora Bilboraino merkantziak garraiatuz Sendeja, Hareatza edo Arriagako nasetara.

Bilboko itsasadarreko emakume zirgariak gremio bat ere eratu zuten eta askok lan gogor honekin batera nasetan zamaketari ere jardun zuten...

Dora Salazarren 'Zirgariak' eskultura taldea, 2021ean inauguratua eta Bilboko itsasadarraren Zirgariak Kaian kokatua. (argazkia: Makeip)

@EHUkultura

